

Az együttérzés másik fajtája

Harun Farocki kiállítása

Fundació Antoni Tàpies, Barcelona, 2016. X. 16-ig

BOROS LILI

Harun Farocki (1944–2014) több mint 120 filmet rendezett, a 20. század második felének filmművészetére gyakorolt hatása és jelentősége vitathatatlan – nemcsak gyakorlati, hanem elméleti szempontból is: írásai jelentek meg, melyekben a képek hatalmával és működési módjával foglalkozott. A több mint 20 éves múlttal rendelkező, barcelonai Fundació Antoni Tàpies épületében, amely a katalán modernizmus emblemikus színtere, a körülbelül 2000 darabot számláló gyűjtemény mellett olyan kortárs kiállítások kapnak helyet, amelyeket a kurátorok Tàpies életművével hoznak összefüggésbe

HARUN FAROCKI:

A munkások elhagyják a gyárat, 1995, (Workers Leaving the Factory), videó (BetaSp), col. & b/w, 1:1.37, 36 perc
HUNGART © 2016

Rendező, forgatókönyvíró: Harun Farocki. Rendezőasszisztens: Jörg Becker. Szerkesztő: Max Reimann. Harun Farocki Filmproduktion, Berlin; a WDR, Köln részére, az ORF, Bécs támogatásával, LAPSUS, Párizs; DRIFT, New York.

vagy korának kontextusába helyezik. Ezúttal Farocki kiállítása nem szűkül le az időszaki tárlatoknak szentelt kiállítóterekre, hanem az épület majd összes szintjén, néhol elkülönülve, néhol egységben tartva jelennek meg az installatív szemléletű filmek és videók, melyek a képek és mozgóképek „politikájának” kontextusán átszűrve az empátia, az együttérzés témája köré szerveződnek. Mégpedig úgy, hogy a munka és annak a társadalomban történő (filmi) reprezentációját kutadják.

Talán nem lehet véletlen az a párhuzam, hogy az idei, Zürichben megrendezett Manifesta 11 a kiállításait a munka hívószava köré szervezte: a Manifesta történeti kiállításában éppen látható volt *A munkások elhagyják a gyárat* (Workers Leaving the Factory) című Farocki-mű egy, talán a leghíresebb, a Lumière-testvérek filmjét felhasználó darabja. (Ennek a sorozatnak a részletével 2009-ben a hazai közönség is találkozhatott a Trafó *Vákuuszaj* című kiállításán. A *Transitland* című bemutatón a Ludwig Múzeumban Andrei Ujicával közösen készített munkája, a *Videograms of a Revolution* (1992) volt látható, amiben a bukaresti forradalom televíziós közvetített képeit dolgozták fel; a Ludwig Múzeum gyűjteményében is megtalálható Farocki-mű pedig a 2009-es, kétszatos *Alámerülés / Immersion*.)

ANTJE EHMANN – HARUN FAROCKI: Egy hozzáállás a munkához (El trabajo en una sola toma), 2011–2014, HUNGART © 2016

45 videó. A munkások elhagyják a munkahelyüket sorozat (Workers Leaving their Workplace), 10 videó, mind 2 perces. Harun Farocki Filmproduktion a Goethe Intézet, Berlin.

A hagyatékot gondozó élettársa és alkotótársa, Antje Ehmman és Carles Guerra kurátori együttműködésében megvalósuló barcelonai kiállításon Farocki korai, az 1960-as évekből származó filmjeit, valamint 1995-től kezdődően készült videóinstallációit és projektjeit mutatták be. Az eredetileg kiadónak használt épületben megrendezett kiállítás hangsúlyozott fókuszában a kép (image) felügyelete, a látás és a kép technológiai és a közöttük lévő viszonyrendszer állnak olyan emblemikus munkákon keresztül, melyek a munka különböző formáit elemzik, kezdve a hagyományos előállítási módoktól vagy a kapitalista termelés igényeitől a munkának a mai társadalomban való reprezentációjáig. Az *Empátia* (Empathy) címet Farocki 2008-as, azonos című esszéjéből kölcsönözték.

Farocki munkahelyükön dolgozó embereket filmez le, mindezt úgy, hogy semmiféle manipulációt nem hajt végre, és nem is avatkozik be a jelenetekbe. Antje Ehmmanal 2011–2014 között zajló közös projektjükben (*Munka egy kamerával / Labour in a Single Shot*) filmeseknek, színészeknek a világ különböző pontjain, tizenöt városban tartottak workshopokat, majd ezek eredményeként több mint 400 néhány perces filmet készítettek: ezen a kiállításon kilenc városból (Johannesburg, Boston, Tel Aviv, Mexico City stb.) 54 filmet mutattak be.

A párhuzamosan futó gyűjteményi kiállítás Antoni Tàpies Franco diktatúrájának utolsó éveiben készült munkáiból válogat: a szociális és politikai hangvételű, a mindennapi élet tárgyait festményeken felhasználó vagy objektkeként alkalmazó munkák Farocki korai, ugyanebből az időszakból származó műveivel kerültek párhuzamba. A kurátorok szerint ezt az indokolja, hogy Farocki a 60-as évek végén politikai töltetet adott a műveinek, bár más kontextusban, mint Tàpies. Mindenesetre ezek a stratégiák képesek felmutatni a művészetben rejlő lehetőséget a politikum kifejezésére és azt, hogy a film és a kép nem engedelmeskedik a felismerhető és evidens politikai formáknak: Tàpies tányértornya és Farocki háborús filmjei megtévesztő és behelyettesíthető tárgyak.

A filmnyelv és a kép mechanizmusának összekapcsolásáról van szó *Az ezüst és a kereszt* (The Silver and the Cross, 2010) című videóösszejében, amely a kolonizáció

politikai jelentésével foglalkozik. Gaspar Miguel des Barrio 1758-as festménye a kiindulópontja Farocki munkájának: a kétcsatornás videóinstallációban, narráció kíséretében a festmény által ábrázolt táj mellé az eredeti festmény részleteit mutató felvételek kerültek, a mű az európai kolonizációs folyamatokat kívánja hangsúlyozni a városok, a munkások és az ezüsbányák perui történetén és annak a spanyol gyarmatosítás időszakában történt reprezentációján keresztül. A 2000-es évek elejéről származó *Szem/Gép* című sorozatban (Eye/Machine) pedig arra fókuszál Farocki, hogy hogyan és mit látnak az emberek, amikor valamilyen programmal dolgoznak (a digitalizált látás problematikája). A már említett, 2006-os *A munkások elhagyják a gyárat* (Workers Leaving the Factory) 12 monitorból álló installációja filmjeleneteket közvetít a filmtörténet jelentős darabjaiból, amelyek azt ábrázolják, amikor a munka véget ér. Köztük Fritz Lang 1952-es *Éjszakai összecsapása* (Clash by Night), Lars von Trier *Táncos a sötétben* című műve vagy Auguste és Louis Lumière 1895-ös ikonikus filmje, amint nők és férfiak özönlenek ki a saját lyoni gyárukból – ugyanezt az elvet követi Farocki a Fundació Antoni Tàpies kiállításán bemutatott munkák legjelentősebb darabjaiban.

HARUN FAROCKI: Az ezüst és a kereszt, (The Silver and the Cross), 2010, kétcsatornás videó loop, 17 perc
HUNGART © 2016

Koncepció: Harun Farocki. Kép: Ingo Kratisch. Szerkesztő: Christine Niehoff. Utómunkák, menedzsment, hang: Matthias Rajmann. Narráció: Cynthia Beatt. Fordítás: Michael Turnbull. Harun Farocki Filmproduktion, Berlin. Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofía, Madrid; HKW – Haus der Kulturen der Welt, Berlin; Museo Nacional de Arte and Museo Nacional de Etnografía y Folklore, La Paz, Bolivia.